

Іваненко Оксана

(31 березня 1906, Полтава – 17 грудня 1997, Київ)

Оксана Дмитрівна Іваненко - українська дитяча письменниця та перекладачка.

Дочка журналіста та письменника Дмитра Олексійовича Іваненка і вчительки Лідії Миколаївни Іваненко, сестра фізика-теоретика Дмитра Іваненка.

Навчалася у гімназії, потім у робітничій школі. 1922 року вступила до Полтавського інституту народної освіти.

У 1926 році закінчила факультет соціального виховання Харківського інституту народної освіти, у 1931 році – аспірантуру при Українському науково-дослідному інституті педагогіки, керувала секцією дитячої літератури у Київській філії цього інституту. Була вихователькою в дитячій колонії імені Горького під керівництвом Антона Макаренка.

У 1932–1939 працювала у видавництві «Молодий більшовик», у 1947–1951 роках – у журналі «Барвінок». У 1939–1957 роках мешкала в Києві у будинку письменників Роліті.

Лауреат літературної премії імені Лесі Українки (1974; за повість «Рідні діти», роман «Тарасові шляхи» та «Лісові казки»).

Лауреат Шевченківської премії (1986; за книгу «Завжди в житті»).

Нагороджена орденом Дружби народів, трьома орденами «Знак Пошани», медалями.

Іваненко О. Маленьким про великого Тараса

<http://www.bibl.kharkiv.ua/shevchenko-v-literaturi-mistetstvi>

Твори Оксани Іваненко на Читанці

http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=search_show_list&author_name=%B2%E2%E0%ED%E5%ED%EA%EE+%CE%EA%F1%E0%ED%E0

Твори: <http://www.ukrlit.vn.ua/author/ivanenko.html>

ІЗ ЗБІРКИ «ЛІСОВІ КАЗКИ»

КИСЛИЧКА

Спочатку їй дуже подобалось, і ніхто не знав, що вона така гірка. Та й сама вона навіть не догадувалась.

Повесні вкривались її гілочки легким свіжим листям — кисличка дихала ним щосили — і росла та міцніла. Влітку розросталися вередливі кущі терну, широка папороть, у лісі ставало вогко і темно від густої зелені, і тільки вершечки дерев бачили блакитне небо. Тут, де росла кисличка, було так затишно, що пташки не боялися мостити свої гнізда і співати пісні.

Раз прилетіла весела пташка, сіла на кисличку і сказала:

— А я бачила такі точнісінько деревця, як ти, такі точнісінько.

Тільки на них висять рожеві солодкі яблука. Я клювала. Чому на тобі нема таких яблук? Я б з охотою і зараз поклувала.

Кисличка засоромилась і сказала:

— Я не знаю.

Навколо росли великі задумливі липи, ясени, клени. Вони прислухалися, що там цвірінчить пташка.

— Так, — сказала пахуча липа, — тобі вже час цвісти — весною вкрийся цвітом, а восени щось виросте, може й справді якісь яблучка.

— Добре, — усміхнулась кисличка, — у мене теж будуть яблучка, тоді прилітайте, пташки!

І така весела стала вона відтоді. Все б тріпотіла з вітром, розмовляла б з пташками, горнулася б листям до ласкавої липи.

Восени листя облетіло, але це було і не боляче, і не страшно. Стало так холодно, що захотілося спати. Вона й дрімала цілу зиму під снігом. Дрімала і мріяла: от вкриється вона цвітом, от досягнуть яблука, і буде вона найкращим деревом у лісі.

Ні, ніхто не зрадів так весні, як тоненька, молоденька кисличка. На ній вирости такі рожево-білі ніжні квіти, що навіть бджоли здивувалися, а старий жук загудів багатозначно: джу-джу-джу. Правда, він, крім того джу-джу-джу, нічого ніколи не гудів, але все ж таки це щось значило!

Кисличка дуже берегла свої квіти, навіть на вітер сердилась.

— Лети собі стороною, — благала вона, — не зривай моїх квітів, — тобі це жарти, а мені яблучка.

А коли летіла хмарка вгорі — вона і тій кричала:

— Хмаронько-голубонько! Не падай градом, не побий мене!

Ти розлийся теплим дощем та напій мене!

І хмарки розливалися теплим дощем, а вітер ласкаво віяв коло неї. І всі дерева, хоч і підсміювалися з кислички, та любили її.

Якось вранці побачили всі на ній маленькі кругленькі яблучка.

Кисличка стояла горда, весела, привітна.

Прилетіла її знайома пташка.

— А, — каже, — і на тобі вже яблучка! Ну, покуштуємо!

Клюнула раз, другий — і повернула дзьобик. Їй не хотілося казати неприємностей, але яблучка були такі кислі, такі гіркі! Вона трошки покрутилася на гілках і полетіла геть.

Кисличка здивувалася, але нічого не сказала. І липа, і ясен, хоч і бачили це, — теж нічого не сказали.

З луків додому летіли золотисті оси. Вони дуже любили все солодке. Жодної квітки, жодної ягідки не минали. Звичайно, вони помітили яблучка на кисличці і покуштували їх. Але оси звикли всіх боляче жалити, тому не змовчали, як пташки, а сказали:

— Ну, на таких не затримаєшся!

Хотіла спитати їх кисличка — чому? Та ніяково, соромно було.

в сонячній країні. Я сам принесу тобі гілочку Добре, що пішов дощик і ніхто не бачив за його краплинками, що кисличка теж плаче.

А після дощу з кущів повилазили гриби. Кумедні такі, товсті гриби. Тільки-но повилазили, а так дивилися на всіх, ніби вони споконвіку тут, особливо товстий гриб — під червоною шапкою з білими крапочками.

Незабаром після дощу прибігли в ліс діти збирати гриби. По всіх закутках нищпорили вони, і кожен з них набрав повен кошик. Тільки того товстого гриба з червоною шапкою і білими крапочками, хоч усі бачили — ніхто не схотів рвати.

А от дівчинка набрала грибів більше за всіх і йшла далі та далі, аж поки не забрела в таку дику гущавину, куди ніхто з дітей не заглядав, і побачила там кисличку.

— У всіх будуть тільки грибки, а в мене й яблучка! — зраділа вона. Потрусилася кисличку і схопила одне яблучко. Та тільки вкусила — зразу скривилася.

— Ой, яке гірке та погане! — сказала дівчинка й кинула яблучко. — Чого це воно таке?

— Через тебе! Через тебе! — застукотів старий дятел, що працював на ясені. Та дівчинка його, звичайно, не зрозуміла, а побігла собі далі.

Кисличка зовсім засумувала і вже не ховала свого суму.

Вона голосно зітхала і жалілась на свою долю.

От пташки співають — і всім весело робиться на серці. Он квіти цвітуть і всім очі веселять, а її яблука хто тільки покуштує — скривиться і одвернеться.

— Пхе! — сказав товстий гриб у червоній шапці з білими крапочками. — Від мене навіть умирають, але я з того не плачу.

То справді був гриб-мухомор, і ніяка мушка, звичайно, до нього не тільки в гості не прилітала, а навіть не віталася з ним, коли летіла мимо.

— Подумаєш, горе! Краще самій усіх їсти, — підтримала його і товста жирна гусінь. Вона завжди прикидалася доброю бабусею і так тихенько і лагідненько лізла на дерева, а насправді була ненажерливою шкідницею.

— Навіщо тоді їй рости, коли від неї нікому не солодко? — спокійно сказала лісова миша. Вона однаково не могла покуштувати яблучок, бо вони росли високо, і їй було байдуже до кислички.

— Справді, навіщо мені тоді рости? — прошепотіла кисличка і, простягнувши вгору гілки, почала благати: — Хмари, побийте мене краще градом! Сонце, спали мене! Вітре, зламай мене! Адже не знаю я, навіщо мені рости такою гіркою та поганою, що навіть горобці не летять до мене. Навіть гусінь не їсть мого листя. Не вже я навіки лишуся такою?

Так плакала й зітхала бідна кисличка, і дуже стало шкода її і ласкавій липі, і пустуну-вітрові, і працювитуму дятлові.

— Треба сказати дідові, що живе в блакитній хатці, — мовив дятел, шукаючи в корі черв'ячків. — Уже не перший рік я працюю в нього, і, на мою думку, він усе може. Тільки я не смію відірватися від роботи: він доручив мені почистити дерева.

— Треба швидше сказати дідові, що живе в блакитній хатці, — заговорила липа, — він уже давно живе тут. Він ще тоді був з довгою бородою, коли я вперше визирнула з землі, а тепер його борода дістає аж до полуничок у траві. Він, звичайно, все знає, але я не можу простягти до нього своїх віт, щоб сказати.

— Він мій приятель, ~- засміявся вітер. — Я зірву лист з кислички і понесу до нього.

І вітер підхопив зелений лист і полетів з ним так швидко, що враз усі дерева повернули за ним гілки в один бік.

— Ш-ш-ш! Я спішу! Не заважайте! — шумів вітер по дорозі, бо він завжди любив пошуміти і до діла і без діла. — Я спішу! Я спішу!

Блакитна хатка стояла на краю лісу. Там жив старий-ста-рий дідусь, що доглядав ліс і невеличкий садок коло своєї хатки. Він так добре знав усіх у лісі, що навіть міг з ким завгодно розмовляти. От і зараз сидів на призьбі і розмовляв з бджолами по-бджолиному, з жуками — по-жучиному, з мурашками — по-мурашиному.

Розказували йому, як день провели, казали, що спокійно все в лісі, що всі щасливі.

— Ні, ні, діду! — раптом налетів вітер. — Не все спокійно, не всі щасливі.

І вітер розповів, як виросла в лісі кисличка, як прилетіла пташка і наговорила

про якісь там яблучка і як тепер через ті яблучка кисличка плаче. Замислився добрий дідусь. Не любив він, щоб у його лісі хтось плакав.

— Добре, — сказав він, — я щось надумаю.

І вітер швиденько полетів заспокоїти кисличку.

Ходив дід по лісі, ходив та думав. Що йому й справді зроби ти з кисличкою? Питав він усіх пташок, де ростуть ті солодкі яблука. Та далеко це було, не дійшов би старий.

Так і літо минуло, і вже поповзла до діда всяка комашня та дрібні тваринки прощатися з ним на зиму.

Пташки, відлітаючи, зупинялися над хатою, щоб на прощання погомоніти з дідом. Цього року він наказував кожній пташці:

— Принеси мені з теплих країв гілочку з солодкої яблуні, подивлюсь, які там яблуні.

І пташки кивали голівками й обіцяли.

Останнім пролетів сивий птах. Йому було вже багато-багато років, і він думав, що, напевне, це вже востаннє летить він у таку далеку подорож. Він летів, і два внуки — веселі птахи з молодими, міцними крилами — підтримували його.

— А, старий! — закричав йому дід з блакитної хатки. — І ти летиш! Сидів би зі мною на печі — було б тобі і тут тепло.

— Ні, — усміхнувся старий птах, — я чув, що ти наказував малим, та тільки я знаю найкраще в світі чарівне дерево, що росте з нього.

Відлетіли птахи. Стало холодно. І хоч кисличка тепер мало відрізнялася від інших дерев, бо всі стояли без листя, але навіть черв'яки, проповзаючи повз неї, казати:

— А, це та гірка кислиця! І вона шепотіла:

— Хоч би мені замерзнути!

І навіть дятел і липа мовчали. Бо що могли вони сказати на цю гірку правду?

Але це почув дідусь, що ходив по лісі, оглядаючи, як влаштувалися всі на зиму. Йому дуже шкода стало кислички.

— Я візьму тебе до себе, — сказав він. — У мене тобі буде тепло і добре.

Він викопав її з корінням, переніс у свій садок, посадив у пухку землю. Мов маленьку дитинку, укрити її стовбур знизу, щоб не замерзла, і говорив тихо-тихо. Це тільки старі вміють так тихо ворухити губами:

— Спи, кисличко! Хай тобі добре буде!

І кисличка заснула. Коли погано, здавалось їй, краще вже спати і ні про що не думати. А весною пташки прилетіли.

— Добридень, дідусю! — закричала перша.

— Добридень, мала! — закивав головою дідусь. — А гілочку принесла?

— Ой дідусю, я так поспішала!.. Я забула, не сердься на мене.

— Здрастуй, дідусю! — закричала друга пташка.

— Здрастуй, мала! — закивав головою дідусь. — А гілочку принесла?

— Ой дідусю! Я шукала, шукала такої гілочки, та не знайшла. Не сердься на мене!

— Привіт, дідусю! — закричала третя пташка.

— Привіт, мала! — закивав головою дідусь. — А гілочку принесла?

— Ой дідусю, я несла гілочку, та повіяв чужий вітер на морі, і я впустила її. Не сердься на мене!

І так летіло багато пташок, але ніхто не приніс гілочки: та забула, та не знайшла, та загубила. Але вони були такі щасливі, побачивши рідні ліси, що хоч дідусеві було сумно, він не міг на них сердитися.

Раптом він помітив: два дужі молоді птахи несуть у своїх дзьобах по гілочці. І хоч побачив старий гілочки, та не стало йому весело.

— А де ж ваш дід? Чому не донесли ви його до мене? — спитав він зажурено.

— Він летів уже назад, — сказали птахи, — він сам хотів віддати тобі гілочки, та на морі знялася страшна буря, і він зовсім знесилився. Ми все ж таки донесли його до острова і поклали на високій скелі, де стоїть маяк. Той маяк і нам, перелітним птахам, показує шлях.

— А оце він передав тобі гілочки. Ох, як важко було їх донести! — сказав старший онук. — Я несу тобі гілочку з найсолодшого дерева для кислички, а мій брат — гілочку золотої квітки для твого садка, — він прислав тобі в подарунок.

— Ні, — сказав молодший брат, — ти переплутав. То я несу гілочку з найсолодшого дерева, а ти — з золотої квітки.

— Та що це ти! — заперечив старший. — Хіба не мені він дав першому?

Вони довго сперечались — і ні дід, ні птахи врешті не знали, де ж гілочка найсолодшого дерева і де гілочка золотої квітки.

Дідусь сів на призьбі й зажурився. Загинув його старий товариш. Скільки перетерпіли його молоді внуки — і однаково даремно.

— Чого ти сумуєш, діду? — раптом почув він голос кислички.

— Невже ніхто нічого не приніс для мене?

Дід усміхнувся їй. Він вирішив краще обманути кисличку — однаково вона тепер засохне з туги.

— Ні, кисличко, птахи принесли гілочки з найсолодшого в світі дерева! — сказав він.

— Ой, дай мені швидше їх, — зашепотіла кисличка. —

Хай я почую, які вони чудові, може, хоч на хвилинку стане мені солодко.

Кисличка навіть не зітхнула, і тільки гілля трохи затремтіло, коли дідусь гострим ножем розрізав стовбур кислички і вклав туди дві гілочки.

«Бідна кисличка, — подумав він, — що воно буде?..»

* * *

Минув рік. До дідуса в садок прибігла дівчинка. Прибігла і зупинилась. Проти хатки щось блищало, сяло, променилось. Дівчинка скрикнула. На пишному стрункому деревці висіли золоті яблучка — безліч золотих яблук. Над ними літали бджоли, метелики, маленькі веселі пташки.

— Ах, яка яблунька! — прошепотіла дівчинка. — Мабуть, вона народилася, коли всі сміялись.

ЧОРНОМОРДЕНЬКИЙ

— Дивіться ж, діти, — казала стара зайчиха, — будьте обережні: для нас настають небезпечні часи.

Зайчата сиділи тихо і навіть вухами не ворухили, тільки сірому зайчикові з чорною плямочкою на носі вже набридло слухати розумні промови старої зайчихи.

А ця зайчиха вславилася своїм розумом на весь зелений світ. Про неї знали не тільки в цьому лісі, а й у сосновому бору поряд і навіть у лісі по той бік річки. Отака була розумна зайчиха! Вона знала, де що росте, як від кого ховатися і коли треба линяти.

Та чорноморденький зайчик був взагалі неслухняний і легковажний. Йому зовсім не цікаво було слухати, а хотілося швидше побігати. Він і без неї знав, скільки ворогів у бідного заячого роду: і лисиця, і вовки, і мисливські собаки.

— Єдиний наш порятунок, — повчала зайчиха, — це наші ноги. Хіба ми з нашими слабкими силами можемо битися з вовком або собакою? Отже, діти, наші задні ноги — це наш порятунок і наша гордість! Сором і ганьба тому зайцеві, що не може втекти від ворога.

— А як я не почую ворога? — спитало якесь маленьке зайчатко.

— А навіщо ж у тебе такі довгі вуха? — строго перепитала зайчиха. Зайча засоромилось і замовкло.

— Ще у нас є порятунок від ворога, — продовжувала розумна зайчиха, — це наш одяг. Взимку ми станемо білими і нас не можна буде побачити на снігу.

— І я стану білим? — не втерпів чорноморденький зайчик.

— Ні, коли ти не слухатимешся, ти таким і залишишся на всю зиму, і тебе першого вб'ють мисливці.

Але зайчик звичайно, не повірив. Чого б це, справді, всі стали білими, а **він залишиться сірим з чорною плямочкою, так, ніби вовчу ягоду хтось на носі роздавив?**

Від радості, що він стане білим, зайчик аж застрибав. Зайчиха опустила одне вухо і сказала:

— Ну, на сьогодні досить. Завтра я вчитиму вас далі, а тепер можете побігати.

У лісі наставала осінь. Зайчикові вона зовсім не подобалася.

Що хорошого, коли з дерев падає листя і шарудить не тільки від кроків якогось звіра, а навіть від легенького руху повітря, коли пташка пролетить! А як вітер дужчає, то й шарудіння дужчає. Тоді здається зайчикові — женеться за ним не один, а аж десять голодних вовків. І ще більше хитрих лисиць і стільки сердитих собак, що всіх звірів у лісі переловлять. Так шумить оте противне листя!

— І чого йому падати і зайців лякати? — думав зайчик. — Висить собі, ну й висіло б, а то ні — пожовкло, почервоніло і місця собі не знайде. Побіжу на поле, там завжди можна чимсь поласувати!

Але й на полі настала осінь. Поля стали голі, тільки колюча, сердита стерня стирчала.

— Фу, як противно бігати по ній босому! — розсердився зайчик і подався на городи.

Але й там була осінь. Люди збирали моркву, капусту і кудись звозили.

— Яке нахабство! — не зміг заспокоїтися зайчик. — А що ж я їстиму взимку?

Він був ще молодим, цей зайчик. Народився тільки повесні і не знав, що взимку взагалі всім звірам, не тільки зайцям, доведеться важко.

Зайчик побіг додому, під старий дуб, що стояв ще вкритий листям. Стара ялина ще більше зеленіла.

— От хороші дерева — не скидають свого листя! — сказав він.

Та ялина й дуб тільки всміхнулися.

Ні, не подобалася зайчикові осінь. Усі були заклопотані. Ведмедиха, якої зайчик дуже боявся і яку поважав, бо вона була найбільша в лісі, приготувала для себе й для родини чудовий барліг. Вистелила мохом, наносила м'якого сухого листу, і всі в лісі знали, що вона скоро засне. Сова ховала в дупло мертвих мишенят. Зайчик, як побачив це, прожогом кинувся далі.

Може, вона на старості недобачає і ще сплутає його з мишею!

Справді настала осінь. Це було видно з усього. Пташки не так цвірінчали, жаби в ставку не квакали, і навіть мухи літали злючі-презлючі, ніби не наліталися за літо і не хотіли засинати.

«Коли вже осінь, — вирішив зайчик, — значить, можна міняти шубу. Хоч принаймні стану красивіший!»

Він постукав лапою до лігва старої зайчихи, скорчив зворушливу мордочку і чемненько спитав:

— Чи можна вже вдягатися в біле?

Зайчиха строго повела вухами й сказала:

— Ще рано, я сама скажу всім, коли треба.

Зайчик знову почав гасати по лісі, по полю, підбирав забуту морквичку або ріпку. А листя падало, і було страшно кожної хвилини. Треба було весь час прислухатися, і його вуха просто ходором ходили, бо заєць боявся чогось не почути. Коли майже все листя на деревах облетіло, почав дуб осипатися. Тільки яли на стояла зелена. Її голки не боялися морозу.

«Ну, якщо дуб осипається, значить, я можу вже ставати білим», — подумав зайчик і знову побіг до старої зайчихи. Цього разу він почав скаржитися:

— Он дерева всі осипалися, і дощ щодня, а я й досі сірий!

— Ач, нетерпляче! — сказала зайчиха. — Ще ж нема снігу, навіщо ж тобі ставати білим?

— А щоб красивішим бути!

Але зайчиха була дуже мудра і однаково не дозволила, бо вони ж не для краси міняли одяг. Зайчик надувся і втік.

— Я побіжу на ту гору: вона ж вища, ніж ліс, там швидше випаде сніг, і я там сам побілію.

Він так і зробив. На горі, як і в лісі, сніг ще не падав, але там було дуже вітряно й холодно.

— Я тут побілію й побіжу додому таким красивим, що мене ніхто не пізнає, — втішав він себе.

Він справді там почав біліти, але так змерз, що не міг і всидіти на відкритому

місці. Їсти самі сухі корінці з бур'янів було теж дуже несмачно. Одного ранку він прокинувся і сам себе не впізнав: він був увесь білий. Йому хотілося побачити, а як плямочка на носі — побіліла чи ні. Це йому легко було зробити — адже очі у зайців косі. От він скопив очі і побачив, що ні — не побіліла. Але він заспокоїв себе:

— Нічого, і так гарно. Чорне на білому. І все-таки я відрізнятимуся від усіх зайців. Треба швидше до своїх, показатися їм!

Він побіг через поле до свого лісу. Снігу ще не було, земля була чорна й тверда, дерева стояли голі й ніби змерзлі. І на чорній землі, на сухому жовтому листі дуже вирізнявся білий зайчик.

Отже, не дивно, що його зовсім легко Помітили мисливські собаки.

— Ату, ату його! — закричали мисливці. Це значило, щоб собаки хапали бідного зайчика. Але зайчик дременував так, що здавалося, ніби то білий м'ячик котиться через поля, рівчаки, кущики. Як він тепер сердився на себе! То б сіреньким він заховався за перший кущик, і ніхто б його не помітив! Зайчик мчав що було сили в довгих ногах.

От він уже в рідному лісі. От совине дерево. От ведмежий барліг. Швидше! Швидше!

От зелена ялина, старий дуб і лігво старої зайчихи.

Зайчиха спала, але її довгі вуха завжди були насторожі. Вони вже не сплутають шарудіння листу з кроками звіра!

Раптом у лігво прожогом вскочило щось пухке, біле.

— Бабусю, рятуйте! — пропищав зайчик.

Мудра бабуся одразу збагнула, що сталось. Вона миттю вибігла з лігва, а зайчик заховався в ньому. Сама ж вона не боялася собак. Зайчиха як почала петляти по лісі туди-сюди — і зовсім збила їх з пантелику. Цього разу мисливці нікого не вбили.

А ввечері під дубом зібралося багато зайців. Білий зайчик був дуже красивий, але дуже засоромлений, бо всі сміялися з нього. Та стара зайчиха сказала, щоб не сміялися, бо хто знає, яке ще нещастя трапиться з ким узимку.

Але все ж таки потріпала зайчика лапкою і промовила:

— Бачиш, до чого доводить неслухняність та легковажність!

Тепер ховайся під дубом, аж поки випаде сніг.